

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Esityksessä esitetään, että kunnille ja hyvinvointialueille maksettavan laskennallisen korvauksen korvausaikaa lyhennetään. Kansainvälistä suojelua saavien ja heidän perheenjäsentensä sekä tilapäistä suojelua saavien osalta korvausaikaa lyhennettäisiin kolmesta vuodesta kahteen. Kiintiöpakolaisten ja heidän perheenjäsentensä osalta korvausaikaa lyhennettäisiin neljästä vuodesta kolmeen.

Esityksen mukaan korvausjärjestelmän muutoksilla vähennettäisiin hallitusohjelman mukaisesti kuntien kotoutumisen edistämiseen liittyvien tehtävien volyymia. Esityksessä todetaan, että useat kunnat ja Suomen Kuntaliitto ovat kuitenkin pitäneet laskennallisen korvauksen tasoa jo pitkään riittämättömänä. Into korostaa, että tämä näkemys tulee kuulla.

Esityksessä nähdään, että korvausajan lyhentyminen johtaisi kuntien ja hyvinvointialueiden tarjoamien kotoutumispalveluiden heikentymiseen. Esityksessä todetaan, että tämä vaikuttaisi edelleen todennäköisesti maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen heikentymiseen, koska kotoutumistoimet tutkitusti edistävät kotoutumista ja ovat kannattavia erityisesti maahanmuuton alkuvaiheessa. Esityksen mukaan riskinä on myös, että kotoutuja-asiakkaiden palveluiden rahoituksesta leikkaamisella olisi pidemmällä aikavälillä julkisen talouden menoja kasvattavia ja tuloja vähentäviä vaikutuksia.

Esityksessä todetaan myös, että korvausajan lyhentäminen voi vaikuttaa kuntien halukkuuteen myöntää kuntapaikkoja kiintiöpakolaisille ja haavoittuvassa asemassa oleville kansainvälistä suojelua saaville ja tilapäistä suojelua saaville. Tällä puolestaan voi olla vaikutuksia erityisesti haavoittuvimmassa asemassa olevien ja siten eniten palveluita tarvitsevien kansainvälistä suojelua saavien maahanmuuttajien palveluihin ja kotoutumiseen. Into pitää tätä huolestuttavana.

Into vastustaa kunnille ja hyvinvointialueille maksettavan laskennallisen korvauksen korvausajan lyhentämistä. Into katsoo, että kuntien ja hyvinvointialueiden tarjoamia kotoutumispalveluita ei saa heikentää: niitä tulee päinvastoin vahvistaa. Kotoutumistoimet edistävät kotoutumista ja yhteiskuntaan integroitumista sekä tukevat työllisyyttä. Niistä leikkaaminen vain siirtää kustannuksia muualle ja kasvattaa yhteiskunnan menoja.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauksekustannuksesta (32 a §)

Esityksessä ehdotetaan, että kunta tai työvoimanomainen voisi periä kotoutuja-asiakkaalta maksun käyttämättä jätetystä palvelusta, mikäli siitä on aiheutunut kunnalle tai työvoimaviranomaiselle tulkkauksekustannuksia.

Esityksessä tuodaan esille, ettei käytössä ole arviota siitä, kuinka usein kunnille syntyy tulkkauksekustannuksia käyttämättä jääneistä tapaamisista. Uudenmaan TE-toimiston mukaan tilanteita, joissa asiakas ei tule aikavaraukselle on vain vähän, arviolta 5–10 % kaikista varauksista. On myös huomattava, että usein hyödynnetään etätulkkausta puhelimen tai videon välityksellä ja saapumattomuustilanteissa voidaan hyödyntää varattua tulkkia muiden asiakkaiden palvelussa.

Esityksessä todetaan, että tulkkauksekustannusten leikkaaminen voi vähentää tulkkauksen käyttöä. Viranomaisilla on kuitenkin hallintolain nojalla lakisääteinen velvoite varmistaa, että henkilö ymmärtää häntä koskevat asiat ja käyttää tarvittaessa tulkkia. Kuten esityksessä todetaan, tulkkauksen vähentämisellä olisi asiakkaan oikeusturvaa heikentäviä vaikutuksia. Samoin esityksessä tuodaan esille, että maahanmuuttajavanhemmat, joilla on haasteita arjenhallinnassa mielenterveys- tai päihdeongelmien vuoksi tai joilla on useita pieniä lapsia, voivat arjessaan unohtaa sovittuja tapaamisia henkisen kuormituksen vuoksi. Katettavat tulkkaukulut voisivat tällöin muodostua lisärasitteeksi ja heikentää entisestään vaikeuksissa olevien vanhempien jaksamista ja kotoutumisen mahdollisuuksia.

Into ei pidä maksun perimistä käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauksekustannuksista tarkoituksenmukaisena. Olennaista on panostaa tarvelähtöisiin palveluihin ja niihin sitouttamiseen, niin ettei turhia käyttämättä jääneitä tapaamisia synny. Kustannusten periminen lisäisi byrokratiaa ja toisi lisäkustannuksia. Taloudellinen hyöty yhteiskunnalle jää vähäiseksi. Into katsoo, että maksun periminen kuitenkin heikentäisi jo ennestään heikossa asemassa olevien oikeusturvaa, taloutta ja kotoutumisen mahdollisuuksia, vahvistaisi eriarvoisuutta ja voisi lisätä palveluiden ulkopuolelle putoamista.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Esityksessä lasketaan alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden nuorten aikuistumisen tuen yläikärajaa 25 ikävuodesta 23 ikävuoteen ja muutetaan vastaavasti heille suunnattujen palveluiden kustannusten korvaamisajankohtaa.

Esityksessä tuodaan esille, että voimassa olevan kotoutumislain mukaisen tuen ikäraja vastaa lastensuojelulain mukaista jälkihuollon ikärajaa. Esityksen mukaan olisi luontevaa muuttaa alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten tukea sekä palveluiden kustannusten korvaamisajankohtaa, jos jälkihuollon ikärajaa muutetaan.

Kotoutumislain mukainen tuki on 18–24-vuotiaille nuorille suunnattua kokonaisvaltaista tukea, joka auttaa aikuistuvaa nuorta saavuttamaan riittävät valmiudet itsenäisen elämän aloittamiselle. Se suunnitellaan moniammatillisesti tehdyn palvelutarpeen arvioinnin pohjalta.

Kuten esityksessäkin todetaan, aikuistumisen tuen avulla voidaan tehokkaasti tukea nuorten kotoutumista ja ehkäistä syrjäytymistä. Samoin tuodaan esille, että tuen ikärajan laskemisen riskinä on, että nuoret tarvitsevat kuitenkin esimerkiksi aikuissosiaalityön, mielenterveyspalveluiden tai opiskelijahuollon palveluita, jolloin erityisesti hyvinvointialueiden kustannukset kasvavat ja kokonaistaloudellisesti arvioituna säästöt jäävät ennakoitua vähäisemmiksi. Esityksessä edelleen todetaan, että onnistuneilla kotoutumista edistävillä palveluilla kustannuksia voidaan kokonaisuudessaan hillitä pitkällä aikavälillä. Tutkimukseen viitaten todetaan, että jos näiden nuorten hyvinvoinnista ja kiinnittymisestä yhteiskuntaan ei huolehdita riittävällä tuella, voidaan luoda kasvualustaa syrjäytymiselle, ekstremismille sekä nuoriso- ja jengirikollisuudelle.

Esityksessä arvioidaan, että ikärajan lasku lyhentäisi vuosittain noin 280–400 täysi-ikäisen nuoren mahdollisuutta aikuistumisen tukeen. Into pitää tätä nuorten määrää huolestuttavana. Into korostaa, että alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden nuorten aikuistumisen tuki on tärkeä ja tehokas palvelu, joka tukee nuorten kotoutumista, vahvistaa heidän integroitumistaan yhteiskuntaan ja ehkäisee syrjäytymistä. Into korostaa, että kyse on erityisen haavoittuvassa asemassa olevista nuorista, joilla on heikot sosiaaliset tukiverkostot. Näiden nuorten tukea ei saa vähentää. On myös huomattava, että tästä kohdennetusta tuesta leikkaaminen vain siirtää kustannuksia muualle ja monessa tapauksessa lisää niitä pidemmällä aikajänteellä. Ennaltaehkäisevä tuki on kustannustehokkaampaa kuin korjaavat palvelut. Jos leikkaus toteutetaan, aikuissosiaalityön, mielenterveyspalveluiden ja opiskelijahuollon palveluiden saatavuutta on parannettava. Tärkeää on myös nähdä aikuistumisen tuen ennaltaehkäisevä vaikutus ekstremismiin sekä nuoriso- ja jengirikollisuuteen. Tätä tukea ei ole varaa heikentää.

Into vastustaa alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden nuorten aikuistumisen tuen yläikärajan laskemista 25 ikävuodesta 23 ikävuoteen sekä näille nuorille suunnattujen palveluiden kustannusten korvaamisajankohdan muuttamista. Into korostaa, että kun nuorten syrjäytymistä, ekstremismiiä sekä nuoriso- ja jengirikollisuutta on tarkoitus vähentää, ei pidä leikata ilman huoltajaa tulleiden nuorten aikuistumisen tuesta – vaan kehittää ja vahvistaa sitä.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Esityksen mukaan kunta vastaa kuntapaikalle ohjattavan vastaanottamiseen liittyvistä tehtävistä siltä osin kuin ne eivät ole sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä, jotka puolestaan kuuluvat hyvinvointialueen vastuulle. Into katsoo, että kunnan ja hyvinvointialueen vastuut ja velvollisuudet

tulee olla selkeästi määritellyt ja yhteistyön joustavaa ja saumatonta eikä yksilölle saa aiheutua viiveitä tai katkoksia.

Muut huomiot

Into – etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry (entinen Valtakunnallinen työpajajyhdistys ry) kiittää mahdollisuudesta lausua kotoutumisen edistämiseen liittyvistä laeista.

Esityksen tavoitteena on toteuttaa hallitusohjelman säästötavoitteita sekä lisätä maahanmuuttajan omaa vastuuta kotoutumisestaan ja käytännön asioiden hoitamisesta. Esityksessä tuodaan esille, että monien tutkimustulosten mukaan kotoutumistoimiin panostaminen on taloudellisesti kannattavaa, ja kotoutumispalveluista säästäminen voi johtaa esimerkiksi kalliiden lastensuojelupalveluiden tarpeisiin. Tämän nähdään olevan ristiriidassa hallitusohjelman varhaisempaan tukeen ja ennaltaehkäisyyn liittyvän tavoitteen kanssa. Esityksessä tuodaan myös esille, että maahanmuuttaneiden taloudellinen integraatio ja motivaatio kotoutua vaarantuvat, jos nopealle työllistymiselle maahantulon jälkeen asetetaan rakenteellisia esteitä. Into korostaa, ettei tämä ole tarkoituksenmukaista: olennaista olisi vahvistaa kotoutumisen palveluita ja siten edistää nykyistä paremmin kotoutumista ja yhteiskunnallista integraatiota.

Into huomauttaa, että myös esityksessä todetaan, että maahanmuuttaneen kotoutumista tuetaan heti maahantulon alkuvaiheesta lähtien vahvistamalla hänen omatoimisuuttaan ja omaa vastuutaan myös käytännön asioiden hoitamisessa, kuten kaupassa käymisessä. Into korostaa, että palveluista leikkaaminen tulee vähentämään tätä omatoimisuuden tukea ja siten pikemminkin heikentämään mahdollisuuksia omatoimisuuteen ja vastuunottoon.

Into pitää erityisen huolestuttavana aikuistumisen tuen leikkaamista: se voi johtaa ekstremismiin, nuoriso- ja jengirikollisuuden sekä yhteiskunnallisen syrjäytymisen riskien kasvuun. On myös huomattava, että vanhempien kotoutumisen palveluiden leikkaaminen heikentää myös heidän lastensa kotoutumista ja lisää ulkopuolisuuden riskejä. Into korostaa, ettei kotoutumiseen liittyvistä palveluista säästäminen ole tarkoituksenmukainen eikä todellisia säästöjä yhteiskunnalle tuova leikkauskohde.

Pietikäinen Reetta

Into - etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta